

MENDI FEDERAZIOAK 100 URTE

Mendiaren *kulturari* eusteko sokak, tenkaturik

Euskal Mendizale Federazioak 100 urte beteko ditu datorren maiatzaren 18an. 1924an sortua, mendeurrenak bide eman digu mendizaletasunak izan duen eboluzioaz eta aurrera begirako erronkez aritzeko. Sekula baino jende gehiago dabil geurean mendian, eta aldatzen ari da hura ulertzeko modua, gizarteak izan duen eboluzioari helduta.

 JON TORNER ZABALA

Mendi taldeek bultzatuta sortu zen 1924an Federazioa. Mendiaren "kulturaren" transmisore nagusietakoak, garai berrietara egokitzea dute erronka. Argazkian, Zumarraga-Urretxuko Ostadar elkarteko mendizaleak, 1984an.

JOSE LUIS ZALDUA

Euskal Mendizale Federazioa, ofizialki Federación Vasco-Navarra de Alpinismo, Hego Euskal Herriko lau lurraldeetako mendi elkartee-tako kideek bultzatuta sortu zen 1924ko maiatzaren 18an. Elgetan egin zuen fundazio-ekitaldia; gerora Mendizaleen Plaza deitu zitzaionaren pareko etxean gertaera hura gogoratzen duen plaka txikia dago, iraganaren lekuko den beste baten alboan: *Gudarien bidea*.

XX. mendean sartzearekin hasi ziren loratzen mendi elkarreak, kirol edota aisiari lotutako beste hainbat jarduerarekin gertatu zen moduan, hein handi batean posizio sozial oneko gizonen eskutik. Euskal mendizaletasunaren historiaz hitz egiten denean, ordea, abiapuntua Etiopian kokatzen du hainbatek, 1848an Anton Abadia euskaltzaleak Buahit mendia (4.437 metro) igo zueneko azterlan kartografikoak egiteko. Beste data bat ematearren, 1914a ere sarri antzean aipatzen da, ingurumari horretan lehiaketa antolatutako zutela zerbait mendizalek –hamabost tontor igotzea zuten erronka–, eta orduan ipini zelako lehenbiziko postontzia, Anboton, mendizaleen lorpenen testigu.

Ordura arte beharrezekin zuen lotura mendiak, lanarekin, abeltzaintza eta laborantzarekin, ehizarekin. Elkarreak eta Federazioa sortuta, hasi ziren zabaltzen mendira hurbiltzeko bestelako moduak, moda bihurtzeraino. Bidean, mendizaletasunak galdu ditu berezkoak zituen osagai batzuk, eta berriak irabazi.

“Arrigorriagako Padura mendi taldeko bazkidea nintzela, 14 urterekin, materialaren arduradun izendatu ninduten, bazkideek alokatzen zituzten kranpoi, piolet eta gainerakoen kontrola eramaten nuen. Gaur egun, ordea, norberak du bere materiala, Internetera konektaturik gaude...”. Mintzo dena Zigor Egia da, 2021eko martxoaz geroztik Euskal Mendi Federazioko presidentea. Iñaki Garai –Federazioko zuzendari teknikoa– ere agertu da Amurrión lotu dugun hitzordura. Mendi taldeek egiten duten, edo zuten, transmisio lanaz aritu zaizkigu, erreleborik ez izateak ekar ditzakeen ondorioez, garai bateko liburu eta mapez eta gaur egungo mugikor eta GPS gailuez, 40 laguneko txangoa antolatzeak eskatzen duen ahaleginaz eta bazter oro zipriztintzen ari den indibidualismoaz. Gizartearekin batera aldatzen da mendia.

“Garai berrietara egokitzen ikasi beharko dugu”, esan digu Egia: “Erron-

UBIDESTROI

ETIKETA BERDEA mendi lasterketa etiko eta jasangarrien aldeko ekimena 40 bat probak osatzen dute gaur gaurkoz, Ubidestroi gazteak tartean (argazkian). Gotzon Idirin zeanuriarra da bultzatzaileetako bat: “Lasterketen antolatzaileentzat ederra da leku emblematikoen jendea pilotzea, irudi ikusgarriak uzten dituelako, baina ez da jasangarria; ez da jasangarria ingurune babestuetan sartu nahi izatea, paraje politik izanagatik”.

ka handia da, ez soilik mendi elkarreentzat, baita Federazioarentzat ere. Ziurrenik taliban xamarra izan gara zenbait aldaketaren aurrean, kontziente gara horretaz, baina ari gara trantsizioa egiten, modalitate bakoitzaren berezitasunak aintzat hartuta. Mendiko eskian adibidez emaitza onak ari dira lortzen emakumezkoak”. Alpinismoa, ipar mar-txa, eskalada, mendi lasterketak... anitza da Federazioa.

Mendizaletasunak izan duen eboluzioaz mintzo, ezinbestean hitz egin behar da mendi korrikalariez, askoren iritziz lehia mendira ere eraman duten “atletez”. Gotzon Idirin zeanuriarra haletako bat da, nahiz eta, mendi laster-

ketek hartu duten norabideak kezkatuta, bestelako eredu baten alde egin duen, lasterketa etikoen aldeko Etiketa Berdea manifestua sortzeko beste hainbat korrikalari eta antolatzaileekin batera. “Nik duela hamabost bat urte deskubritu nuen lasterketen mundua, eta denborarekin ikusi dut mutazioa izan duela, lehiarantz eboluzionatu eta modan jarri dela. Eta erakarri du mendiarekin harremanik ez zuen jendea. Hori ez da txarra, ezta gutxiago ere, baina iruditzen zait pertsona batzuek ez dutela mendiari lotutako hezkuntza edo kultura barneratu. Heldu dira beste kirol batzuetatik, atletismo edo triatloietatik adibidez, eta ikuspegi konpetitiboa ari da gailentzen”.

Gorbeia Suzien lasterketaren sortzaileetakoa izan zen Idirin. Hainbat urteren ostean lan-taldea utzi zuen, gerora Ubidestroia antolatzen hasteko. “Lasterketa bat lasterketa bat da, lehia ezinbestean egongo da, baina nolakoa? Duela 15-20 urte pentsaezina zen korrikalari batek min hartu eta hura laguntzeko ez geratzea, adibidez. Presio handiarekin bizi dira lasterketak, dopin kasuak ere agertu dira... Mendia guretzat arnagunea da, eta kezkatu egiten gaitu balore batzuk hara es-trapolatzeak”. Hirigunean egiten den Behobia-Donostia jarri du adibide moduan: “Nahiz eta milaka korrikalari eta ikusle biltzen dituen, ingurumenean ez du horrenbesteko kalterik eragiten”.

HERRIA EZAGUTU, HERRIA MAITATZEKO

Antxon Iturriza mendizale eta kazetari beteteranoa EMMOA Euskal Mendizale-tasunaren Museoa fundazioko kidea da: “Gauzak aldatzen ari dira. Garai batean mendian korrika aritzea ez zegoen ondo ikusia, eta orain aldiz modan dago. Mendiak bazuen, nolabait esateko, ukitu erromantikoa, eta iruditzen zait gaur egun gehiago dela kirol bat”.

Aurten 40.000 lagunek baino gehiagok dute Euskal Federazioaren lizentzia, eta 14.000 inguruk Nafarroako Federazioarena. Hego Euskal Herrian 55.000 pertsonak; izugarria da kopurua, aintzat hartuta federaturik ez da goen jende mordoia joan ohi dela gurean mendira.

“Sekula ez da hainbeste federatu izan”, esan digu Iturrizak. “Franco hil ostean lizentziek behera egin zuten, gazteak politikan-eta sartu zirelako. Garai mugituetan, Bigarren Errepublikan ere horrela gertatu zen, ‘inportanteagoak’ diren kontuek indar handiago hartzen dute aisialdiko jarduerak baino”. Bere hitzetan, dena den, euskal mendizaletasunak zainetan darama “konponente politikoa”; kirol jarduerak hutsetik harago, askatasun-eremua izan da askorentzat. “Kalean ezinezkoak ziren aldarrikapen politikoak han egiten ziren maiz. Esan, erakutsi, kantatu... Lehen, tontorrean ikurriña bat ikusi eta sekulako zirrara sentitzen genuen, debekatuta baitzegoen hura erakustea. Mendizaletasuna eta aberzaletasuna elkar hartuta doaz, zeharkaldietan aberria ezagutzen delako”.

Ildo berean mintzo da Federazioko presidente Zigor Egia; herria maita-

EMMOA fundazioak dituen zientoka argazkien artean, Antxon Bandrés (1879-1966) enpresari eta Mendizale Federazioko aurreneko presidentearen artxiboko argazki hau dago: Elgetako plaza lepo ageri da 1924ko maiatzaren 18an, fundazio egunean.

J. LAREDO

MARTIXU BILBAOREN BILDUMA

Mendizaleak neguan bibaka egiten, Pirinioetako Anayet-en; eta sokak lagun harkaitz artetik jaisten, 1950eko hamarkadan.

FORTUNA KIROL ELKARTEAREN FUNTSA

Donostiako Fortuna taldeak antolatutako Mendi Ibilaldiak 82. edizioa beteko du ekainean. 1941ean egin zen lehen edizioa, Usurbil eta Tolosa artean. Ordukoa da argazkia.

BI FEDERAZIOAK BATZEA HELBURU

Araba, Bizkaia, Gipuzkoa eta Nafarroako mendizaleek sortu zuten 1924an federazioa. Elkar helduta egin zuten makina bat urte, 1980ko hamarkadan indarrean jarri ziren lege autonomikoek EAE eta Nafarroako federazioak banandu zituzten arte. 40 urte geroago, *Mendiurren*-eko egitaraua elkarrekin osatu dute, eta hark hauspotuta, Euskal Herriko Mendi Biltzarra gorpuzteko lanean hasi ziren duela hiru bat urte, Ikastolen Elkartearen edota Bertsotzale Elkartearen egituraketa eredu hartuta.

Bi federazioak lotzen dituzten kontuak bideratu dituzte biltzarrek: Pyrenaica aldizkaria, Besaideko oroimen eguna, Euskal Herriko Erdigunera Martxa, mendeurrenako kontuak... Hain justu, urteurrenean, maiatzaren 18an, aurkeztuko dute erakunde berria Elgetan. Bi federazioez gain EMMOak ere badu ordezkartza biltzarrean, eta litekeena da Ipar Euskal Herriko eragileren bat ere sartzea.

JON TORNER ZABALA

2021 ean sartu ziren Zigor Egija eta Iñaki Garaik EMF Euskal Mendizale Federazioaren zuzendaritza-batzordean, lau urterako. "Guretzat funtsezkoa zen Araba, Bizkaia eta Gipuzkoako federazioen babesaren lortzea, gainerakoan ez genuke kargua onartuko".

tzeko hura ezagutu egin behar dela dio, ezagutu behar direla bai parajeak, baita bertan bizi diren pertsonen jarduna ere, artzain edota nekazariena esaterako. "Eta esango nuke Federazioak hori bultzatu duela sortu zenetik, mendian ibiltzea herria ezagutu eta maitatzeko".

"Lasterketak sarri pasatzen dira toki pribatuetatik, basoetatik, larreetatik...", irakur daiteke Etiketa Berdearen manifestuan. "Bertan bizi eta lan egiten duten pertsonak daude, artzainak esaterako. Oso garrantzitsua iruditzen zaigu hau presente izatea". Eta beheraxeago: "Bailarako edo herriko ondare kulturala indartze eta ezagutze aldera ekintza bereziak antolatzea proposatzen da, adibidez, artzainen lana goraiatu, ondaregune diren tokiak erakutsi, toponimia berreskuratu...". Gomendioek berdin-berdin balio dute zakurrak solte eramaten ditugun kalekumeentzat, edo autoa edozein bazterretan uzten dugunontzat.

"EZ DUGU DIRUAGATIK KORRIKA EGITEN"

"Azkarrago bizi gara, indibidualismoak indarra hartu du eta norbanakoa komunitatearen aurretik jartzen dugu maiz", dio aipatu manifestuak. "Egun, gizartearen eboluzioari loturik, lasterketen norabidea ere aldatu dela igarri dugu. Asko mediatizatu dira, modan jarri direla esan dezakegu, eta horrek eragin du guk ezagutu gennituen baloreetako asko bidean galtzea".

40.000 lagunek baino gehiagok dute Euskal Federazioaren lizentzia, eta 14.000 inguruk Nafarroakoa. Izugarria da kopurua, aintzat hartuta federaturik ez dagoen jende mordoan joan ohi dela gurean mendira

Eboluzio horrek kezkatuta, hainbat korrikalari eta antolatzailek gogoeta abiatu zuten, eta horrek eraman ditu Etiketa Berdea sortzera. Gaur gaurkoz ekimena osatzen dute 40 bat lasterketek, ia denak Euskal Herrikoak, eta sustatzaileek espero dute epe motzean proba gehiago batzea. Proiektuarekin bat egiten duten lasterketek, naturarekin eta beste kirolariekin "begirunezko harremana" bermatzea xede, zenbait gomendio hartu behar dute aintzat, eta konpromiso zehatz batzuk bete.

Dekalogoan badira, batetik, edozein kirol ekitaldik har ditzakeen neurriak:

babesleena izaera ahalik eta etikoena izatea; ahal den neurrian anoa postuetako jan-edanak bertakoak eta ekologikoak izatea; hizkuntza gutxituak lehenestea; garaikurrak genero ikuspegitik ez-estereotipatuak izatea; musika ez sexistak pintzatzea; eta abar luzea. Bestetik, propio mendi lasterketen antolatzaileek kontuan hartzekoak daude. Adibidez: ibilbideak zeharkatzen badu parke natural edo ekologikoki zaurgarria den ingurua, parte-hartzaile kopurua gehienez 500 lagunekoa izango da; ikusleei dei egingo zaie leku horietan ez pilatzeko; beharrez dagoen korrikalariari laguntza ukatzen diona kaleratua izango da, baita gel bat lurrera botatzen duena ere; "eliteko" korrikalariak ez dute pribilegiarik edukiko -ez dute sailkapen, ibilbide edota sari desberdinak izango-; sariak orotara ez dute 3.000 euroko langa gaintutuko; eta dortsal bat lortzea ekonomikoki guztiztat eskuragarria izan dadin salneurria kilometro bakoitzeko 0,5 eta 1,5 euro bitartekoa izango da. "Ez dugu diruagatik korrika egiten", dio Etiketa Berdearen dekalogoak.

Mendi lasterketak diren arren hein handi batean mendizaletasunaren eboluzioa markatzen ari direnak, Federazioaren teknikari Iñaki Garaik gogorarazi digu hura osatzen duten kirolarien %10 besterik ez direla korrikalariak. "Komunikabideetan eta sare sozialetan agertzen dira selekzioan-eta dabiltzanak,

baina federazioa askoz ere zabalagoa da. Esango nuke, nolabait parekatzearen, lehiaren mundua dela enpresetako I+G+B, mendizaletasunak bizi duen garapenaren erakustoki”. Mutazioa, baina, ez da bat-batean heldu. “Pasa den mendean alpinista batzuk Everest aldera joan zirenetik aldatzen ari da eredu”. EMMOA fundazioko kideek argazki bat erakutsi digute. Dozena erdi gizonezko ageri dira, galtza motzetan oker-okera aldapan gora: “Mendi lasterketen aitzindariak Pagasarrin, 1912an”. 100 urte baino gehiago pasa dira ordutik.

“Euskaldunok ADNan daramagu mendizaletasuna, etxe guztietan daude motxila eta botak”, dio Egiak. “Orografia gure parte da. Nire aitak, adibidez, eskolara joateko egin behar zituen hainbat kilometro maldan behera”. Gaur egun kirol edo aisialdi jarduera da batez ere, jende ugari ari da erakartzen, eta normala ere bada batzuek ezagutza nahikorik ez izatea. Zentzu horretan, beste hainbat egitasmoren artean, segurtasunari buruzko kanpainak abiatu ditu federazioak, baita ikastetxeetan ere, mendira joateko nola prestatu behar dugun azaltzeko (eguraldi iragarpena begiratu, nora zoazen esan, indarrak neurtu...), ikusi dutelako urte gutxian hirukoiztu egin dela erreskate kopurua, egunean hamar abisu jasotzeraino.

Gotzon Idirin suhiltzailea da, erreskate-lanetan zaildua. “Geroz eta mendizale gehiago artatzen dugu. Ez dago mendi kulturarik; mugikorra bateriarik gabe geratuz gero jende batek non dagoen ere ez daki. Eta hala moduz ekipaturik doa. Elurra egiten duenean Gorbeia aldera joaten naiz sarri, eta panorama ikusita makina bat aldiz egin dut ospa handik, lanean hasi beharko dudana beldurrez. Geologoa naiz ikasketaz, eta iruditzen zait mendiak duen gauzarik ederrenetakoa dela gu txiki sentiarazteko duen ahalmena. Jende batek, ordea, edozer egiteko gai ikusten du bere burua, ez da kontziente eguraldi aldaketa batek dena hankaz gora bota dezakeela. Mendiari errespetua izan behar zaio”. Baita iraganari ere.

ALT XORRAK DIRDIRARIK EZ

“Ez jakin xamarrak gara gure historiari dagokionez”, esan digu EMMOA fundazioko kide Antxon Iturrizak, seinalatzen dituen bitartean Martuteneko bulegoetan pilatutako objektu bete kaxak. Duela hogeit bat urte heldu zioten museoaren proiektuari, ondarea bildu eta ezagu-

“Ez dago mendi kulturarik;
mugikorra bateriarik gabe
geratuz gero jende batek non
dagoen ere ez daki”

Gotzon Idirin, Etiketa Berdea

tzera emateko helburuarekin, eta zenbait saiakeraren ostean, litekeena da epe motzean inauguratzea, Tolosako Arkautete etxean.

“Uste baino prozesu luzeagoa izan da”, aitortu digu Iturrizak. “Uste genuen proiektua aurkeztu eta denak txundituko zituela, baina konturatzen zara amets batzuk betetzeko dirua behar dela eta... Nahiz eta Tolosako Udalak jarrera oso ona erakutsi duen, instituzio gehiagoren babesa beharko dugu”. Bada beste arazo bat, gainera: “Nork hartuko du gure lekukoa? Adinean aurrera goaz, musu-truk ari gara ekinean, eta nahi badugu museoa egonkortzea, neurri batean profesionalizatu egin beharko da, ez gaude-eta boluntarioen bila hasteko garairik onenean”. Boluntario-lana, militantzia, transmisioa; hainbat espa-

rrutako elkarte eta kolektibok du kezka bera. Gotzon Idirinek bateko eta beste beharrek uzten diotenean heltzen dio Etiketa Berdearen proiektuari, eta federazioko presidente Zigor Egia bera ere ez da soldatapean ari: “Zor bat nuen mendizaletasunarekin, momentu txarretan lagundu egin didalako. Batzuek zortzimilakoak eskalatzen dituzte, eta besteok alpinismo politikoa egin behar dugu. Bakoitzak egin behar du ahal duen ekarpena; konpromiso hori etxean ikusi dut, dela ikastolen sorreran, dela mendi taldean lanean...”.

Martuteneko 27 poligonoko eraikin bateko bi gelatan gordetzen du EMMOAK urteetan pilatutako materialaren parte handi bat. Bulego batean dituzte dokumentuak (liburuak, egunkari eta aldizkariak, argazkiak, gidak, mapak...), eta bestean mendiko materiala (pioletak, eskiak, txamarrak, botak, kranpoiak...). Aurki daitezke, besteren artean, Maritxu Urretaren –Club Vasco de Camping elkartearen fundatzaileetakoa– kranpoi eta egurrezko eskiak, Trini Cornellana alpinistak 1976an Shakhaur-era (Afganistan) egindako zorigaitzoko espedizioan jantzi zuen berokia –mendi hura igo duen lehenbiziko emakumea da–, Gregorio Arizek 1979an Daulaghiri igotzeko zeramatzan botak eta pioleta –hura izan zen euskal espedizio baten aurreneko zortzimilakoa–, Martin Zabaletak

ANTXON ITURRIZA EMMOA Mendizaletasunaren Museoa fundazioko kide da. “Ignorante xamarrak gara gure historiari dagokionez”, esan digu. Duela hogeit bat urte heldu zioten proiektuari, ondarea bildu eta ezagutzera emateko helburuarekin, eta litekeena da epe motzean inauguratzea.

'MENDIURRENA'

Aberatsa da Federazioaren mendeurren-egitaraua. Besteak beste: martxoaren 16an zazpi lurraldeetako mendizaleek Euskal Herriko sei tontor igoko dituzte; martxoaren 20an Elgetatik pasako da Korrika, eta mendizaleek kilometroa egingo dute; apirilaren 27 eta 28an *100 urte 100 mendi* ekimena egingo da, non Euskal Herriko ehun mendi taldek baino gehiagok 100 tontor igoko dituzten; maiatzaren 18an ekitaldi berezia egingo da Elgetan; eta ekainaren 17an 1974ko Everestarako *Tximist* espedizioaren 50. urteurrena ospatzeko erakusketa inauguratuko da Gasteizen.

Tximist espedizioaren 50. urteurrenaren bueltako erakusketak itxiko du 'Mendiurren' egitaraua. EMMOaren artxibotik hartutakoa da irudi hau, baita azpian duzuenak –Loli Lopez Goñi donostiarra, 1959an Alpeetan eta azalekoa ere –Udaondo, Urones, Landa eta Regil bizkaitarrak Mont Blanc-eko gailurrean, 1962an–.

1980an Everesten jantzi zuen txamarra horia... Sekulako altxorra, hamaika kaxatan gatibu dagoena.

MENDIEN DEFENTSAN

Dokumentuen atalean bildutako egunkari eta afixek bide eman digute natura-guneen defentsan deitutako ekintzez solasteko. "Gogoan dut 1975 inguruan *Zain dezagun Belagua* kanpaina abiatu zela, eraiki nahi zituztelako eski estazioa eta urbanizazio bat", kontatu digu Iturrizak. "Eskerrak ez zuten gauzatu, ingurumenean izango lukeen inpaktuagatik, are gehiago negozioari eutsi ahal izateko nahikoa elur egiten ez duela ikusita. Eolikoen auzia dago orain pil-pilean. Eta sartu dira zuhaitz-espezie kanpotarrak, egin dituzte porlanezko bideak, AHT... Gizakia espezie erasotzailea da, etengabe ari gara izadia kolpatzen, bertan esku hartu eta eraldatzen. Interes desberdinak izan ohi dira jokoan eta...".

Mendizale Federazioko kideek azaldu digute batzarrean galdetu zitzaizela eolikoen eta gisakoen aurrean nola posizionatuko ziren: "Gure estatutuetan idatzita dago mendiak defendatu behar ditugula", azaldu digu Egiak. "Berriztagarrien alde gaude, non eta nola ordea? Kasuan kasu aztertu behar da egoera, baina printzipioz ez dugu nahi dorre elektriko, haize-errota edo errepede gehiagorik".

"Horrelako mega-proiektuen inpaktua demasa da", kexu da Etiketa Berdea ekimeneko Gotzon Idirin. "Begara AHTa zein sarraski egiten ari den Durangaldean. Dirua edo natura jartzen direnean balantzan, galtzekoa naturak du beti. Eukaliptoen aferak ere eman du zeresanik; azken finean, berehalako etekin ekonomikoaren bila baldin bagoaz... Ondarea ez da soilik etxe hau edo dena delako beste hura, baizik eta gure seme-alabentzat mundu hobe bat eraikitzea".

"Herriak" bueltan jasoko duen inpaktu ekonomiko haizatu ohi dute han-hemengo agintariek, kirol ekitaldiak antolatzekeo egarri aseezina justifikatzeko, eta mendia ez da "salbuespena", izan beharko lukeen arren, Idirinen hitzetan: "Lasterketen antolatzaileentzat ederra da leku enblematikoetan jendea pilatzea, irudi ikusgarriak uzten dituelako, baina ez da jasagarria; ez da jasagarria Itxina biotopoa bezalako ingurune babes-tuetan sartu nahi izatea, paraje polita izanagatik".

Nolakoak izango dira gure mendiak hemendik 100 urtera? Mendizale-tasunak norantz egingo du? Norantz lehiak? Zein ote da federazio eta mendi elkarten patua? Auskalo. Artean, arnaguneok ez itotzeko eredu baten alde dihardu hainbat eragilek. Urte on askoan. ●

I. GOIKOETXEA / EMMOA FUNDAZIOA